

Цитування:

Пекарчук В. М. Специфіка нумізматичних зображень Геракла: іконографічний аспект. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 4. С. 172–178.

*Пекарчук Володимир Михайлович,
доктор історичних наук, професор,
начальник юридичного факультету
Пенітенціарної академії України
<https://orcid.org/0000-000277501474>
vladimirprk@i.ua*

Pekarchuk V. (2024). Specificity of Numismatic Images of Herakles: Iconographic Aspect. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal, 4, 172–178 [in Ukrainian].

СПЕЦИФІКА НУМІЗМАТИЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ ГЕРАКЛА: ІКОНОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Мета статті – виявити особливості нумізматичної іконографії Геракла VI – I ст. до н.е. в Давній Греції та простежити трансформацію візуалізації образу героя крізь призму зміни релігійних і філософських концепцій. **Методологія дослідження.** Застосовано метод цілісності та когнітивності, метод мистецтвознавчого та структурно-функціонального аналізу, а також порівняльно-типологічний метод. **Наукова новизна.** Розглянуто іконографію Геракла на монетах VI – I ст. до н.е. і виявлено трансформацію зображення Геракла протягом архаїчного, класичного та елліністичного періоду в Древній Греції; проаналізовано іконографію Геракла на монетах міста Тіра в Фінікії (південь Лівану) елліністичного періоду (з 126/125 рр. до н.е.) і виявлено спорідненість з іконографією Геракла на монетах часів Олександра Македонського. **Висновки.** Іконографія Геракла (два основні типи: молодий безбородий бог та зрілий бородатий Геракл) зосереджена на змалюванні подвигів героя, в першу чергу вбивства Немейського лева (до V ст. до н.е.) та його апофеозу, що пов'язано з широким розповсюдженням культу героя в Аттиці. Глибинні складні культурні зміни в Греції у V ст. до н.е. посприяли формуванню і популяризації нової концепції іконографічного вираження. Трансформація відбувається у зміщенні акценту з самого подвигу на момент відпочинку, а також у зміні емоційного аспекту – Геракл зображений у спокої, стомлений та пригнічений, його героїчна доблесть залишається неявною, таким чином те, що насправді зображено, відрізняється від центрального значення зображення. У контексті еволюції грецької духовності, починаючи з VI ст., Геракл починає уособлювати універсальні концепції людства, а також нові ідеали суверенітету. Іконографічне зображення виснаження Геракла та його апофеоз свідчить про вплив нових релігійних і філософських концепцій (піфагореїзму, орфізму та містичних культів) на міф. Замість надзвичайних зусиль і надмірностей, характерних для його попередніх іконографічних уявлень, класичний період представляє Геракла як зразок чесноти та самовладання, що символізує перемогу його заслуг (дванадцять подвигів) над божественними переслідуваннями та нещастям. Відомий елліністичний іконографічний тип Тірського Геракла (юнацький вигляд та стилістичні особливості) натхненний зображенням, що датується часом, близьким до карбування Олександра Македонського та відповідає характеру Геракла-бога.

Ключові слова: нумізматичні іконографіка, Геракл, образ, монети, апофеоз, Тір, Олександр Македонський.

Pekarchuk Volodymyr, Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Faculty of Law, Penitentiary Academy of Ukraine

Specificity of Numismatic Images of Herakles: Iconographic Aspect

The purpose of the article is to identify the features of the numismatic iconography of Hercules of the 6th – 1st centuries BC in Ancient Greece and to trace the transformation of the visualisation of the hero's image through the prism of changing religious and philosophical concepts. **Research methodology.** The method of integrity and cognitive, the method of art historical and structural-functional analysis, as well as the comparative-typological method were applied. **Scientific novelty.** The iconography of Hercules on coins of the 6th – 1st centuries BC was examined and the transformation of the image of Hercules during the archaic, classical and Hellenistic periods in Ancient Greece was revealed; The iconography of Hercules on coins from the city of Tyre in Phoenicia (southern Lebanon) of the Hellenistic period (from 126/125 BC) was analysed and affinities with the iconography of Hercules on coins from the time of Alexander the Great were revealed. **Conclusions.** The iconography of Hercules (two main types: a young beardless god and a mature bearded Hercules) is focused on depicting the hero's exploits, primarily the killing of the Nemean lion (before the 5th century BC) and his apotheosis, which is associated with the widespread spread of the hero's cult in Attica. Deep, complex cultural changes in Greece in the 5th century BC contributed to the formation and popularisation of a new

concept of iconographic expression. The transformation occurs in the shift of emphasis from the feat itself to the moment of rest, as well as in the change of emotional aspect – Heracles is depicted at rest, tired and depressed, his heroic prowess remains implicit, thus what is actually depicted differs from the central meaning of the image. In the context of the evolution of Greek spirituality, starting from the 6th century, Heracles begins to personify universal concepts of humanity, as well as new ideals of sovereignty. The iconographic depiction of Heracles' exhaustion and his apotheosis testifies to the influence of new religious and philosophical concepts (Pythagoreanism, Orphism and mystical cults) on the myth. Instead of the extraordinary efforts and excesses characteristic of his previous iconographic representations, the classical period presents Heracles as a model of virtue and self-control, symbolising the victory of his merits (the twelve feats) over divine persecutions and misfortunes. The famous Hellenistic iconographic type of the Tyrian Hercules (youthful appearance and stylistic features) is inspired by an image dating back to the time of Alexander the Great's coinage and corresponds to the character of Hercules the god.

Keywords: numismatic iconography, Hercules, image, coins, apotheosis, Tyre, Alexander the Great.

Актуальність теми дослідження. Одним із архетипових персонажів грецької міфології є Геракл – фівський хлопець, син Зевса та Алкмени, який від народження був наділений надзвичайною хоробрістю і фізичною силою, але був змушений підкорюватися Еврисфею. Подвиги Геракла, одна з найбільш популярних художніх тем джерелом яких є грецька міфологія, використовувалися як надзвичайно плідні мотиви в багатьох творах різних видів мистецтва. Протягом багатьох століть образ Геракла слугував взірцем, втілюючи *virtus heroica*, «активну чесноту» мужності, безстрашних вчинків та ерудиції. Численні звернення до художньої візуалізації постаті Геракла на сучасному етапі засвідчують важливість, що надається цьому персонажу донині. Міфи про Геракла, його діяння користувалися неймовірною популярністю в Давній Греції безпосередньо до завоювання елліністичного світу Римською імперією. Підтвердженням цьому, окрім всіх видів образотворчого мистецтва та епіграфіки, є широкий нумізматичний матеріал. Це актуалізує важливість дослідження іконографії цього героя, зокрема його втілення на давньогрецьких монетах VI – I ст. до н.е., оскільки багато тогочасних нумізматичних зображень Геракла стали канонізованими і використовуються сучасними митцями як джерело натхнення.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасними мистецтвознавцями приділено значну увагу образам грецької міфології, зокрема Гераклу. Питання відображення в скульптурі античного Північного Причорномор'я поширеності культу Геракла аналізує С. Росляков [3]. Іконографію та символізм образу Геркулеса в скульптурній декорації Порта Делла Мандорла досліджує М. Русяєва [4]. Окрім аспекти нумізматичної іконографіки Геракла розглянуто А. Івченко в контексті статера Емінака з передмістя Ольвії [2], А. Бондаренко та І. Снитко [1] та ін. Проте зазвичай предметом дослідження стають твори

образотворчого мистецтва, скульптури, гобелени, кераміка та ін., натомість нумізматична іконографія Геракла лишається недостатньо висвітленою.

Мета статті – виявити особливості нумізматичної іконографії Геракла VI – I ст. до н.е. в Давній Греції та простежити трансформацію візуалізації образу героя крізь призму зміни релігійних і філософських концепцій.

Виклад основного матеріалу. Тривала еволюція уявлень про подвиги Геракла в архаїчний і класичний періоди закріпила міфологічні, літературні та іконографічні елементи грецької культури, деякі з яких, можливо, походять від бронзового віку. Ці елементи змішані в гомерівських поемах, кожна з яких представляє доблесть героя різними способами. Загалом «Іліада» наголошує на психологічних і генеалогічних аспектах доль героїв, часто детерміністично нагадуючи афінську трагедію, тоді як «Одіссея» підкреслює індивідуальні зусилля та страждання, характерні для людського стану [12].

Вплив Близького Сходу в той час, коли процвітали орфіко-піфагорійські культури, відіграв певну роль у цьому еволюційному процесі, особливо в духовній манері, в якій представлено перехід Геракла до безсмертя. Релігійна атмосфера орфіко-піфагорійських культів міцно пов'язувала Геракла з міфологічною темою подорожі до підземного світу. Таким чином, його асоціація з Елевсинськими містеріями в Аттиці є природним прогресом, що демонструє інтерес до включення його в місцеву культуру, створюючи таким чином можливість для інших асоціацій між ним і Деметрою [12].

Моральний вимір праці та зусиль залишається важливою культурною рисою протягом усього класичного періоду. Завжди дуже популярне в мистецтві зображення Геракла як героя-страдника змінюється його прийняттям на Олімпі. Починаючи з V століття

до н. е. афінські митці, натхненні новим життям міфу, помножили зображення апофеозу Геракла настільки, що це стало найпоширенішою формою його іконографії. Замість величі різноманітних надлюдських подвигів, які кидають виклик смерті, афінська іконографія починає надавати перевагу нерухомим героям, у цьому відношенні синтезуючи нові грецькі цінності, пов'язані з інтелектуальним і політичним кліматом V століття до н.е. [5, с. 9] Геракл у цьому пізнішому контексті стає фігурою спокою, взірцем досконалості (aretē) і закону (nomos).

Зміни в зображенні Геракла у VI- IV ст. до н.е. відбулися в контексті більш поширених трансформацій у зображенні героїв на афінських вазах. На думку Е. Фуртвенглера, ці зміни спочатку відбулися в зображеннях на менших і менш престижних об'єктах, особливо монетах, перш ніж проявитися в скульптурі [8, с. 237]. Показовим у цьому контексті є етрусський скарабей суворого стилю, датований IV ст., на якому зображено «Геракла безбородого, втомленого, з головою, схиленою на праву руку; перед ним джерело, що тече зі скель та освіжить його» [8, с. 238]. Так само розкішно прикрашена монета з Абдери, на якій «герой зображений безбородим, втомленим і відпочиваючим; його позиція, особливо голова, передає як втому, так і смуток» [8, с. 239]. Зважаючи на те, що ці два приклади є на монетах, на яких виражальні можливості художників були досить обмежені, положення голови можна вважати вирішальним елементом для загальної інтерпретації втоми. Насправді, ця зміна положення голови для вираження втоми та страждань є найвидатнішою зміною, яка спостерігалася в нумізматичній іконографії протягом V ст. до нашої ери. Як стверджують науковці, «характеристика героя через формування голови досягає значного прогресу вже в цей період, після того як попередній обмежувався певними зовнішніми рисами (...) ми вже зустрічаємо спроби охарактеризувати голову Геракла особливим утворенням очей; замість звичних мигдалеподібних очей йому надано особливі, сильно вигнуті, які наближаються до круглої форми, що надає виразу обличчя певну похмурість [8, с. 239].

У більшості випадків зображення на монетах розповідає про дванадцять подвигів Геракла під час служби грецькому царю Еврисфею. Вбивство Немейського лева, безумовно, один із найвідоміших подвигів Геракла в античності, про що свідчить його популярність у нумізматичній іконографії. Проте якщо до V ст. до н. е. митці

зосереджувалися на відтворенні боротьби між героєм і левом, починають з'являтися монети із зображенням моменту, що відбувається відразу після поєдинку. Геракл схиляє голову до підлоги і спирає її на праву руку, а праву руку спирає на праву ногу, яка, у свою чергу, лежить на туші тварини; Афіна та Гермес спостерігають за сценою ззаду та праворуч, відповідно. Як зазначає Дж. Бордмен такий спосіб зображення широко зустрічається в тогочасних монетах та ювелірних виробках з гравіюванням. Традиційне представлення героя в дії, який бореться з левом, змінюється залежно від можливостей переплетення тіла людини з тілом тварини. Як і на монетах V ст. до н.е., згаданих вище, положення голови героя забезпечує наративну підказку для інтерпретації зображення, незважаючи на його фрагментарний стан [5, с. 38]. Тимчасовість більше не передавалася тривалістю представленої дії, а скоріше через серію подій, що ведуть до та слідує за дією, багато з яких є божественними, тобто невидимими для людей і, отже, такими, що неможливо репрезентувати.

Іншим класичним зображенням Геракла є його апофеоз – його популярність була безпосередньо пов'язана з широким розповсюдженням культу героя в Аттиці. Побудовані із запозичених іконографічних моделей «параду» чи «квадриги», ці нові зображення, що включають «зустрічі», зберігають основні фізичні атрибути Геракла, залишаючи на задньому плані будь-які посилення на його подвиги, які вже виконали свою мету на його шляху до його долі [12].

Основна складність в інтерпретації стосується стану героя: він перейшов до безсмертя і насолоджується товариством олімпійських богів. А. Вербанк-П'єрар, стверджує, що образи апофеозу Геракла означали не подвійну природу – смертну і безсмертну, – а скоріше внутрішню двозначність, оскільки «ідея напруги або межі, яку потрібно перевершити або поважати» вирізняла його культ в Аттиці [19, с. 45-47]. Таким чином, перехід до безсмертя та співвідношення з богами відбувається без розривів: це скоріше природний розвиток тісних зв'язків героя з його батьком, Зевсом.

Цей вибірковий огляд образів Геракла класичного періоду демонструє спадкоємність між уявленнями про його втому та апофеоз і більш загальною еволюцією грецького уявлення про героя, зокрема властиву напругу між смертністю та безсмертям. Мотив апофеозу Геракла дав чудову нагоду переглянути художню репрезентацію крайньої

виснаженості: зберігаючи акцент на людській смертності, ці образи натякають на відсутність цілей, які можна подолати лише в винятковому випадку сину Зевса.

Геракл уособлює одну з найбільш архетипічних особистостей грецької міфології. Його відмінні риси як героя і як бога знаходять паралелі в пригодах месопотамського героя Гільгамеша, найдавнішої поемі в історії людства. Через довгий час після його встановлення в грецькому пантеоні різноманітні інокультурні версії Геракла зустрічаються в єгипетській (бог Чонсу), вавилонській (Нергал) та фінікійській (бог Мелькарт) культурі. Кіпрський Геркулес, або Мелькарт, зображений на монеті з колекції Нумізматичного музею Афін є чудовим прикладом культурного обміну та спорідненості, а також є унікальним свідченням суспільних процесів, що відбуваються на острові, положення якого зробило його важливим культурним та історичним перехрестям Близького Сходу та цивілізацій, які процвітали навколо Середземноморського басейну, починаючи з ранньої античності [11].

У найбільшому фінікійському порті – місті Тір з 126 р. до н.е. особливого поширення здобули монети із зображенням портрета Геракла на аверсі та голови Тихе в оточенні морських символів і пальм на реверсі – основний тип безбородого, молодого, мускулистого Геракла з лавровим вінком, кучерями на боках і лівовою шкірою залишається незмінним протягом приблизно 200 років. Іконографія Геракла перетинається з характеристиками молодого тірінського бога Мелькарта.

Місто Тір вперше карбувало власні міські монети під час перського періоду, а потім з 126/125 р. до н. е. після того, як воно отримало громадянську автономію від царів Селевкідів [11]. Найбільш поширеними є монети із зображенням голови Геракла та голови Тихе, а також морських символів і пальм. Починаючи з 126/125 рр. до н.е., срібна та бронзова валюта широко ходила в південному Леванті, а згодом перейшла і в імперський період. Цивільне срібло вийшло з ужитку в I ст. н. е., тоді як традиційні типи бронзи зберігалися до заснування римської колонії Септимія Северус. З колоніальним карбуванням характер бронзових монет докорінно змінився. У той час як доколоніальна монета мала дуже обмежену кількість типів, колоніальні монети характеризуються великою різноманітністю типів реверсу. Також примітна довговічність карбування. У той час як багато

міст регіону вже припинили карбувати в Северанський період, Тір продовжував карбувати до правління Валеріана і Галлієна (253-268 рр. н. е.), причому велика кількість монет у цей період, ймовірно, слугувала для регіональної пропозиції дрібної монети, факт, який підкреслює постійну важливість Тірської валюти в південному Леванті [18].

Характерним зображенням срібної монети Тіру є молодий Геракл на аверсі та орел, що стоїть на реверсі [16, с. 270]. Зображення птаха дотримується традиції іконографії орлів на монетах Птолемеїв [9, с. 213], а також зображений на реверсах срібної монети на королівському монетному дворі Тіри за часів Селевкідів. Як і Орел Птолемея він має пальмову гілку на спині [9, с. 213], а в кігтях тримає, з часів Селевкідів, ніс корабля як посилання на розташування Тіра біля моря. Орел у фінікійському контексті цілком може стосуватися не лише – як у випадку з Птолемеями – Зевса, а й місцевих верховних божеств [10]. Орли неодноразово засвідчуються в сакральній іконографії в міській місцевості та у внутрішніх районах Тіру.

Особливий інтерес становить зображення юного Геракла, яке з'являється на монетах 126/125 років до н.е. Праворуч зображена голова Геракла безбородим юнаком. На голові Геракл носить лавровий вінок, а навколо дуже широкої шиї у нього обмотана лівова шкіра. Зачіска представлена короткими, але густими пасмами, а довгий хвилястий локон спадає набік біля скроні. Геракл має м'язисту зовнішність, з важкою, відвислою нижньою щелепою та видатним підборіддям. Ніс крутий, кути маленького рота опущені, і часто нижня частина чола роздута, очниці вигнуті та звужені. Очі широко відкриті. Загальне зображення м'язистої форми формально підкреслюється монетним фланцем, який завжди замалий порівняно зі штампом. Це зображення Геракла є характерним для Тіру, і, хоча існують варіації, основний тип безбородого, молодого, мускулистого Геракла з лавровим вінком, кучерями на боках і лівовою шкірою залишається незмінним протягом приблизно 200 років.

Місцевий бог Тіру, Мелькарт, був прирівняний до грецького Геракла, принаймні з часів Геродота. З цієї причини деякі дослідники припускають, що цей Геракл на монетах і справді є Гераклом-Мелькартом [11]. Немає жодних підтверджених зображень Геракла-Мелькарта з Тіру періоду між Геродотом і срібними монетами, що датуються 126/125 рр.

до н. е. Існує припущення, що бородатий вершник на гіпсокампі, зображений на срібних монетах перського періоду пов'язаний з Мелькартом [7, с. 401] але немає ідентифікації з іконографією грецького Геракла, і залишається незрозумілим, чи взагалі на них зображений Мелькарт. Бородата голова існує з елліністичного святилища Умм-ель-Амед поблизу Тіру, на якій, можливо, зображений тирійський Геракл-Мелкарт. Однак ця атрибуція залишається невизначеною, оскільки відсутні чіткі атрибути, а іконографічною ознакою буде лише борода, що, у випадку Геракла, також може привести до безплідного пошуку аргументів. Грецький Геракл – популярний бог, який часто зображується в міфологічних сценах і користується культовим шануванням. Водночас звертає на себе увагу те, що таке культове шанування в Греції переважно обмежується певними сегментами приватного та громадського життя – Геракл досить рідко вшановується як головний бог міста. У Тірі посаду бога міста можна пояснити його позицією *interpretatio graeca* Мелькарта, «царя міста» [14, с. 203]. У грецькій іконографії є два основних типи Геракла: з одного боку, це молодий безбородий бог, з іншого боку – зрілий бородатий Геракл [13, с. 156]. Обидва типи Геракла зустрічаються поруч на монетах класичного періоду. Молодий, безбородий тип зустрічається особливо в зображення міфів, які належать до ранніх подвигів Геракла, наприклад, у битві з Немейським левом [13, с. 158]. Таким чином, безбородість є засобом характеристики Геракла як молодого.

Іконографія молодого Геракла була особливо поширена на монетах за часів Олександра Македонського, який помістив голову молодого Геракла з лисловою шкірою, натягнутою на його голову, на аверсі тетрадрахм, випущених на території всієї його імперії [15, с. 31]. Це юнацьке зображення Геракла лежить в межах традиції королівської македонської монети і було добре вкорінено там до Олександра – тип як бородатого, так і безбородого Геракла також засвідчений у ранніх македонських царів. Тисячі так званих «олександрів» потрапили до приватних і державних колекцій по всьому світу. Голова Геракла, повернута праворуч, займає аверс. Геракл очевидно носить шкіру лева як головний убір (лісова шкіра та палиця є стандартними засобами ідентифікації Геракла в грецькому мистецтві). На реверсі зображено Зевса, який сидить на троні обличчям ліворуч. На його витягнутій правій руці – птах (ймовірно, орел – птах Зевса). Його ліва рука

піднята, щоб схопити скіпетр. Легенда ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ (Александру) з'являється праворуч [17, с. 53].

Відповідно до пізнішої цивільної монети Тіру, Геракл Олександра також виглядає м'язистим, незважаючи на всю свою молодість – що, у свою чергу, підкреслюється занадто маленьким фланцем для матриці. У Геракла Олександра також важка нижня щелепа з опущеними кутами рота, крутим носом і звуженою надбрівно-лобовою зоною, короткі пасма волосся і широко відкриті очі. Найважливіші відмінності між монетами Геракла Олександра та Геракла Тіра після 126/125 рр. до н. е. – відсутність бічного завитка на скроні та накладений на голову лівий скальп, який замінено лавровим вінком на монетах Тіру. Вибір лаврового вінка для Тірського Геракла, а також видатний дизайн зачіски з бічними локонами є елементами, які не можна віднести до Геракла Олександра, і їх потрібно розглядати як місцеві інновації. Таким чином, навіть якщо відповідність неповна, можна припустити формальну та стилістичну залежність пізніших монет Тіру від монет Олександра. Однак незрозуміло, чи можна цю залежність простежити до моделі в Тірі вже з Олександрівського періоду, чи старішу модель використовували лише з 126/125 р. до н. е., коли було розроблено срібну монету автономного міста. На користь тлумачення, близького до Олександрівського періоду, свідчить той факт, що більшість карбування Олександра датується кінцем VI ст. до н. е. і що пізніші імітації карбування Олександра, які тягнуться до II ст. до н. е., просто сильно згладили та ідеалізували стилістичні характеристики опущеної нижньої щелепи, крутого носа та звуженої зони брів і чола [11]. Відповідно, можна припустити, що на іконографічний тип Тірського Геракла вплинула модель, яка датується часом, близьким до карбування Олександра. Незалежно від того, чи цей вплив походить від Олександра, наприклад, у тому сенсі, що він освятив видатний образ у Тірі після завоювання, чи місто запозичило з відомої – нумізматично переданої – моделі Олександра, залишається невідомий.

Молодість Тірського типу Геракла не лише пов'язана з типом Геракла Олександра, вона також відповідає характеру Геракла-бога. Геракл-Мелкарт – молодий бог, який спочатку помирає, а потім воскресає під час ритуалу егерсису [6, с. 38]. Таким чином, молодість Геракла з Тіри є теологічно виправданою. Можна навіть припустити, що цей аспект є справжньою причиною того, чому зображення

юного Геракла набуло такої популярності та довговічності в Тирі, враховуючи, що згадка про Геракла Олександра могла втратити своє значення після смерті Олександра та припинення карбування тетрадрахм із Гераклом.

Висновки. Іконографія Геракла (два основні типи: молодий безбородий бог та зрілий бородатий Геракл) зосереджена на змалюванні подвигів героя, в першу чергу вбивства Немейського лева (до V ст. до н.е.) та його апофеозу, що пов'язано з широким розповсюдженням культу героя в Аттиці. Глибинні складні культурні зміни в Греції у V ст. до н.е. посприяли формуванню і популяризації нової концепції іконографічного вираження. Трансформація відбувається у зміщенні акценту з самого подвигу на момент відпочинку, а також у зміні емоційного аспекту – Геракл зображений у спокої, стомлений та пригнічений, його героїчна доблесть залишається неявною, таким чином те, що насправді зображено, відрізняється від центрального значення зображення. У контексті еволюції грецької духовності, починаючи з VI ст., Геракл починає уособлювати універсальні концепції людства, а також нові ідеали суверенітету. Іконографічне зображення виснаження Геракла та його апофеоз свідчить про вплив нових релігійних і філософських концепцій (піфагореїзму, орфізму та містичних культів) на міф. Замість надзвичайних зусиль і надмірностей, характерних для його попередніх іконографічних уявлень, класичний період представляє Геракла як зразок чесноти та самовладання, що символізує перемогу його заслуг (дванадцять подвигів) над божественними переслідуваннями та нещастям. Відомий елліністичний іконографічний тип Тірського Геракла (юнацький вигляд та стилістичні особливості) натхненний зображенням, що датується часом, близьким до карбування Олександра Македонського та відповідає характеру Геракла-бога.

Література

1. Бондаренко А. О., Снитко І. О. Нумізматики знахідки античного часу з району солоного озера Оджиголь на Херсонщині в контексті початку економічного освоєння ольвіополітам західної частини Гілеї. *Стародавнє Причорномор'я*. 2023. Вип. XIV. С. 292–297.
2. Івченко А. В. Статер Емінака з передмістя Ольвії. *Археологія*. 2013. № 2. С. 115–118.
3. Росляков С. Н. Образ Геракла в античній скульптурі Північного Причорномор'я. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2012. № 12. С. 87–91.
4. Русяєва М. Образ Геркулеса в скульптурній декорації Порто Делла Мандорла: іконографія та символізм. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 56. С. 33–45.
5. Boardman J. *Greek Sculpture: the Classical Period*, London, 1985. 252 p.
6. Bonnet C. *Les enfants de Cadmos. Le paysage religieux de la Phénicie hellénistique*, Paris, 2015. 608 p.
7. Bonnet C. *Melqart. Cultes et mythes de l'Héraclès tyrien en Méditerranée*, Studia Phoenicia 8, Namur-Leuven 1988. 494 p.
8. Furtwängler A. s.v. 'Herakles' / W. H. Röscher (ed.). *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie*, Band I, Leipzig, 1984. 562 p. URL: <https://archive.org/details/ausfuhrlicheslex06rosch> (дата звернення: 08.10.2024).
9. Iossif P. "Seleucid 'eagles' of Tyre and Sidon: Preliminary results of a die-study" N. Holmes (ed.), *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress, Glasgow*. 2009, Glasgow 2011, 213–229.
10. Lichtenberger A. *Kulte und Kultur der Dekapolis. Untersuchungen zu numismatischen, archäologischen und epigraphischen Zeugnissen*. Wiesbaden, 2003. Issue 47. n. 214.
11. Lichtenberger A. *The Youthful Heracles-Melqart in Tyre. Choosing a Visual Language for a Phoenician God in the Hellenistic Period/ Mythos*. 2022. URL: <http://journals.openedition.org/mythos/5419> (дата звернення: 05.10.2024).
12. Lopes A. *Heracles's weariness and apotheosis in Classical Greek art. Synthesis*. 2018. vol. 25. no. 2. URL : <https://www.redalyc.org/journal/846/84657666007/html/#fn3> (дата звернення: 05.10.2024).
13. Özen-Kleine B. *Dionysos, Hermes, Herakles – Die Verjüngung*, in D. Grassinger, T. de Oliveira Pinto, A. Scholl (eds.), *Die Rückkehr der Götter. Berlins verborgener Olymp*, Regensburg, 2008. Pp. 138–161.
14. Pirenne-Delforge V., Bonnet C. *Les dieux et la cité : Représentations et divinités tutélaires entre Grèce et Phénicie*, in N. Zenzen, T. Hölscher, K. Trampedach (eds.). *Aneignung und Abgrenzung. Wechselnde Perspektiven auf die Antithese von 'Ost' und 'West' in der griechischen Antike*, Heidelberg, 2013. Pp. 201–228.
15. Price M. J. *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus. A British Museum Catalogue*, Zürich, London 1991.
16. Rouvier J. *Numismatique des villes de la Phénicie*. Tyr. *JIAN*. 1903. Vol. 6. Pp. 269–332.
17. Shannahan J. *The numismatic evidence for the impact, legacy, and image of alexander the great*. *Ancient History* 2016. Issue. 46. Pp. 51–77.
18. Syon D. *Small Change in Hellenistic-Roman Galilee. The Evidence from Numismatic Site Finds as a Tool for Historical Reconstruction*, Jerusalem, 2015.

19. Verbanck-Piérard A. Le double culte d'Héraclès: légende ou réalité? A. F. Laurens (ed.). *Entre hommes et dieux. Le convive, le héros, le prophète*, Paris, 1989. Pp. 43–65.

References

1. Bondarenko, A. O., & Snytko, I. O. (2023). Numismatic Finds of Ancient Times from the Area of Salt Lake Odzhihol in Kherson Region in the Context of the Beginning of the Economic Development of the Western Part of Gilea by the Olviopolitans. *Ancient Black Sea Region XIV*, 292–297 [in Ukrainian].
2. Ivchenko, A. V. (2013). Stater of Eminaka from the Suburbs of Olbia. *Archaeology*, 2, 115–118 [in Ukrainian].
3. Rosliakov, S. N. (2012). The Image of Hercules in the Ancient Sculpture of the Northern Black Sea Region. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 12, 87–91 [in Ukrainian].
4. Rusiaieva, M. (2022). The Image of Hercules in the Sculptural Decoration of the Porta della Mandorla: Iconography and Symbolism. *Current Issues in the Humanities*, 56, 33–45 [in Ukrainian].
5. Boardman, J. (1985). *Greek Sculpture: The Classical Period*. London [in English].
6. Bonnet, C. (2015). Les enfants de Cadmos. Le paysage religieux de la Phénicie hellénistique. Paris [in French].
7. Bonnet, C. (1988). Melqart. Cultes et mythes de l'Héraclès tyrien en Méditerranée. *Studia Phoenicia*, 8, Namur-Leuven [in French].
8. Furtwängler, A. (1984). s.v. 'Herakles', in W. H. Röscher (ed.) *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie*, Band I, Leipzig. Retrieved from: <https://archive.org/details/ausfuhrlicheslex06rosch> [in German].
9. Iossif, P. (2011). "Seleucid 'eagles' of Tyre and Sidon: Preliminary results of a die-study", in N. Holmes (ed.), *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress, Glasgow, Glasgow*, 213–229 [in English].
10. Lichtenberger, A. (2003). Kulte und Kultur der Dekapolis. *Untersuchungen zu numismatischen, archäologischen und epigraphischen Zeugnissen*, 47 (214) [in German].
11. Lichtenberger, A. (2022). The Youthful Heracles-Melqart in Tyre. Choosing a Visual Language for a Phoenician God in the Hellenistic Period. *Mythos*. Retrieved from: <http://journals.openedition.org/mythos/5419> [in English].
12. Lopes, A. (2018). Heracles's Weariness and Apotheosis in Classical Greek Art. *Synthesis*, 25 (2). Retrieved from: <https://www.redalyc.org/journal/846/84657666007/html/#fn3> [in English].
13. Özen-Kleine, B. (2008). Dionysos, Hermes, Herakles – Die Verjüngung, in D. Grassinger, T. de Oliveira Pinto, A. Scholl (eds.), *Die Rückkehr der Götter. Berlins verborgener Olymp*, Regensburg, pp. 138–161 [in German].
14. Pirenne-Delforge, V., & Bonnet, C. (2013). Les dieux et la cité: Représentations et divinités tutélaires entre Grèce et Phénicie, in N. Zenzen, T. Hölscher, K. Trampedach (eds.), *Aneignung und Abgrenzung. Wechselnde Perspektiven auf die Antithese von 'Ost' und 'West' in der griechischen Antike*, Heidelberg, 201–228 [in French].
15. Price, M. J. (1991). *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus*. A British Museum Catalogue, Zürich, London [in English].
16. Rouvier, J. (1903). Numismatique des villes de la Phénicie. *Tyr. JIAN*, 6, 269–332 [in French].
17. Shannahan, J. (2016). The Numismatic Evidence for the Impact, Legacy, and Image of Alexander the Great. *Ancient History*, 46, 51–77 [in English].
18. Syon, D. (2015). Small Change in Hellenistic-Roman Galilee. The Evidence from Numismatic Site Finds as a Tool for Historical Reconstruction. Jerusalem [in English].
19. Verbanck-Piérard, A. (1989). Le double culte d'Héraclès: légende ou réalité? in *Entre hommes et dieux. Le convive, le héros, le prophète*. Paris, 43–65 [in French].

*Стаття надійшла до редакції 11.10.2024
Отримано після доопрацювання 14.11.2024
Прийнято до друку 21.11.2024*